

Mads Kuraas / LJØ

Jeg begynte med fela som sjuåring i kulturskolen på Røros. Etter en kort stund ble jeg, sammen med flere jevnaldrende, medlem i Glåmos juniorspellmannslag, og etter noen år ble vi innlemmet i hovedlaget. Interessen for fela og folkemusikken skjøt for alvor fart rundt femtenårsalderen etter en svært aktiv vinter i spellmannslaget. Som tiden gikk og læringstørsten vedvarte, oppdaget jeg også at det fantes flere forskjellige spillestiler og ulike tradisjoner i distriktet. Denne interessen førte til at jeg etterhvert også meldte meg inn i Brekken spellmannslag. Etter endt skolegang på Røros, bestemte jeg meg så for å studere folkemusikken på høgskole- og universitetsnivå. Når jeg har vært ute og studert folkemusikk, er det alltid folkemusikken på Røros som har vært fordypningsfeltet, og særlig forskjeller mellom ulike tradisjoner og mellom forskjellige spellmenn. Nettopp særpreget og stilforskjellene i slåttemusikken, mellom ulike spellmenn og de forskjellige bygdene på Røros, er en av hovedtankene bak denne plata.

Rørosområdet er et av de rikeste tradisjonsområdene innen folkemusikk i Norge. Som følge av gruvedriften som startet på midten av 1600-tallet, ble Røros raskt en stor by i datidens målestokk. Rørosområdene opplevde i så måte tilflytting fra ulike steder rundt omkring, noe som førte til at området ble en smelting for språk og kultur. Hit kom arbeidere fra hele Norden, og brakte sin musikk og sine tradisjoner med seg. Alt dette har med tid og stunder

smeltet sammen til det som i dag utgjør tradisjonsmusikken på Røros. I den harde hverdagen som fjellbønder og gruvearbeidere opplevde, fikk dansen og musikken en særskilt plass i innbyggernes liv. Den ble et viktig middel for hygge, samkvem og avkobling. Det er særlig 1800-tallet som regnes som gullalderen for folkemusikken på Røros. Kan hende var det også da musikken sto høyest i kurs? Her finner man de spellmenn som har satt de dypeste avtrykkene i folkemusikkhistorien i dette området. Man kan nevne spellmenn som Smed-Jens, Sulhusgubben, Ellev Holm og Henning Trøen, som alle har satt sitt preg på folkemusikken i Rørosområdet og vært sentrale for utviklingen av forskjellige tradisjonelinjer.

Hva som var så spesielt med disse spellmennene er vanskelig å gi noe eksakt svar på, siden vi som lever i dag aldri har hørt de spille. De er også for gamle til at de kunne ha spilt inn slåtter på noen form for båndopptaker. Kanskje er også dette med på å gjøre de ekstra mystiske og gi de dem legendariske statusen som de har i dag? Det virker i alle fall som at hver enkelt spellmann har stått for noe eget. De har hatt noe i spillet sitt som har skilt dem fra hverandre, og disse forskjellene har også blitt satt pris på av miljøet rundt. Sulhusgubben skulle være mer kunstnerisk i spillet og folk kunne sitte bare og høre på ham før de kastet seg ut på dansegulvet. Smed-Jens hadde en utrolig renhet og teknikk i spillet som nesten grenset mot det som den gang

var regnet som moderne musikk. Henning Trøen hadde villskapet i lekene, og kunne «rive» de til gangs. Og Ellev Holm hadde et kraftfullt og godt dansespill hvor «Ljøen» kunne høres nesten en halv mil. Akkurat dette med Ljø, er noe som for meg synes interessant. Det er et ord som forteller om lyden i fela, men også om klangen. Ljø kan oversettes med ljom. Og på mange måter er det fortsatt Ljøen etter disse spellmennene vi har i musikken vår på Røros i dag. Disse markante skikkelserne, fra 1800-tallets folkemusikk, klinger enda i både våre minner og i vår musikk. Kanskje kan man si at musikken som spilles i dag på mange måter er Ljøen av alle tidligere spellmenn som har håndtert denne musikken, påvirket den og gitt av seg selv til den, slik Johan Falkberget skrev om polsen Storhurven; «Denne polsdans er nok ikke av én mann, men av hundre!».

Røros er i dag kjent langt utover landets grenser for sin folkemusikk, og det er særlig den særmerkete Rørospolsen som har fått stor status. Slåttene på Røros kalles ofte for leker, og å gå på dans ble kalt for å gå på lek. I tidligere tider var hverken kommunikasjon eller infrastruktur like enkelt som i dag. Kontakten mellom spellmenn var begrenset, og ulike spillestiler ble knyttet til enkelte spellmenn og ulike bygder. Dette har på mange måter resultert i et stort mangfold av slåttevariasjoner og særtrekk rundt omkring i Rørosområdet. Begrepet stil vil i denne sammenhengen tilsvare den særmerkete

måten en spillemann spiller på og som er med på å skille han fra andre spellmenn. Eksempler på spesielle elementer innen en spellemanns særmerkete stil kan være strøkmønstre, rytmefigurer, tonalitet og takt. Dagens situasjon med spellemannslag og sterke enkeltutøvere har ført til at variasjonen i forskjellige spillestiler og leker ikke lenger har den posisjonen de tidligere hadde.

Jeg ønsker med denne innspillinga å presentere litt av de ulike stilartene innen folkemusikken på Røros og hvordan jeg har tolket dem. Ingen av lekene jeg spiller er noen eksakt etterligning av spellmenn, og er heller ikke forsøk på det. Men jeg har hentet inspirasjon hos mange, og valgt å benytte meg av stilelementer jeg selv mener er viktige å ha med når man spiller lekene. Ellers må det sies at dette er min måte å spille slåttene på, og slik jeg valgte å gjøre det akkurat denne dagen. Jeg vil også understreke at ingen av formene på disse lekene på noen som helst måte er noen fasit. Jeg varierer selv mye når jeg spiller disse slåttene og kan like gjerne benytte meg av andre versjoner etter andre spellmenn om jeg noen ganger føler for det. Jeg ser ofte på lekene som en historie som skal gjenfortelles. Historien kan variere litt fra gang til gang, men essensen må være den samme. Jeg tenker ofte at det er selve formidlingen av historien og følelsene man putter inn i fortellingen som er selve sjelen i musikken.

Lars Vollaleken

Denne leken har fått navnet sitt etter Glåmosingen Lars Almåsvoll (1876–1955). Han satt tidlig en morgen på meieritaket på Glåmos og trallet denne leken. Dette var antakeligvis i forbindelse med et festlig lag kvelden i forveien.

ADAE

Pols etter Hans Elven

Hans Elven (1873–1966) kom fra gården Elven i Brekken. Han spilte mye sammen med søskenbarnet sitt, Ola. Sammen var de kjent som Elvakaran. Hans spilte som regel groft, altså oktaven ned for hovedstemmen, som kalles for graint. Hans og Ola kunne ofte gå rundt på gårdene i Brekken å tilby sine musikalske tjenester ved å spørre, «Ska det vårrå en lek, ell?».

Polsen har jeg hovedsakelig etter Sven Nyhus og Harald Gullikstad.

GDAE

Blistrar'n, pols etter Jørgen Tamnes

Dette er en pols jeg har lært fra plystring på et opptak med Jørgen Tamnes (1915–2000). Han var gårdbruker og bodde på Tamneset. Det hendte ofte at Jørgen kunne plystre inn leker på en opptaker hvis han tilfeldigvis erindret en gammel lek mens han holdt på å arbeide i fjøset. På denne måten kunne han gjenkalle leken senere og spille den på fela. Her blir leken spilt sammen med Ole Jørgen Tamnes på den tradisjonelle samspillsmåten i Rørosdistriktet, groft og graint.

AEAE

Vals frå Kvernengom

Denne litt spesielle valsen har jeg lært av Olav L. Mjelva og fra opptak med Jørgen Kverneng (1890–1972). Kvernengan er et område hvor det tidlig var samspill mellom fele og trekkspill. Jeg har med meg Steinar Odde som samspillspartner.

GDAE

Smed-Anders nr. 2

Smed-Anders (1870–1948) fikk dette Smed-navnet fordi han ei tid bodde på Ryttervolden, som også ble kalt for Smedvolden. Gjennom hans liv bodde han flere steder rundt hele Aursunden. Han ble født på Røros, bodde en tid på Stensåsen, så på Ryttervolden, og til slutt flyttet han til Klemetvollen hvor han tok navnet Klemmetvoll. Han byttet navn ettersom hvor han bodde, så han er å finne flere steder i forskjellige oppslagsverk. Som spellmann vites det lite om han, men han har en del slåtter etter seg, som han lærte bort til andre spellmenn. Polsen lærte jeg første gang av Olav L. Mjelva.

ADAE

Pols i F, etter Jørgen Tamnes

Dette er en pols jeg har lært fra opptak med Jørgen Tamnes. Både spillestilen og en del av lekene etter han skiller seg ut fra det man finner hos andre spellemenn i Rørosdistriktet. Denne slåtten er et godt eksempel på det.

FDAE

Godt høyvêr, pols etter Klas-Ola

Ole C. Prytz (1852–1837), kalt Klas-Ola, var regnet som en av de fremste spellemennene i Rørosdistriktet på slutten av 1800-tallet. Han var notekyndig og etterlot seg en enorm samling med nedskrevne leker. Han jobbet til daglig som gårdbruker, og det er lett å tenke seg at inspirasjonen til denne leken kunne ha kommet til ham i forbindelse med arbeidet. I hvertfall kan lekens navn tyde på det. Slåtten har jeg lært fra noter og lydopptak av Einar Galaaen (1913–2000).

ADAE

Ringlender etter Smed-Anders

Dette er en Ringlender jeg har lært i Glåmos spellmannslag. Ringlenderen skal være en lek Peder Nyhus (1905–1994) lærte fra Smed-Anders, og som han igjen lærte bort til medlemmene i spellmannslaget. I denne versjonen prøver vi å spille den på autentisk Glåmosvis. Jeg spiller her sammen med Ole Jørgen Tamnes og Olav Mjelva.

GDAE

Påsklek etter Jørgen Tamnes

Påsklekene er i hovedsak to polser som ble laget av Iver Christensa Kuraas (1789–1860). Påsklekene skulle ha blitt laget i forbindelse med et årlig spellmannstreff i påskehelgen, og de skulle være tilegnet to spellmannskamerater. Det var Jørgen P. Reitan (1784–1863) og Ellev Ellevsen Vintervold (1775–1855). Leken jeg her spiller er en versjon som er basert på ei innspilling med Jørgen Tamnes. Jeg må nok innrømme at det i min innspilling av leken også er mye Glåmostradisjon, særlig i 2. vendinga, og at jeg selv har lagt til noen egne elementer.

ADAE

Pols etter Hans Ingørsa

Hans Ingulfsen Galåen (1860–1915), eller Hans Ingørsa, var bestefaren til den mer kjente spellmannen Einar Galaaen. Han drev til daglig som gårdbruker på gården Galåvolden. Polsen har jeg lært etter noter, men den er forsøkt spilt med litt friere tolkning enn hva notebilde sier.

ADAE

Mauhauen

En mauhau, er kort fortalt det samme som en søppelhaug. Hvorfor leken har fått dette navnet er uvisst. Dette er en pols etter Peder Nyhus. I Brekken har de en variant av leken, men der går det som her er andrevendinga i moll. Her i samspill med Ole Jørgen og Olav.

ADAE

Pols med halvt nedstemt ters og bass

Dette er en lek jeg laget høsten 2017 mens jeg jobbet på folkemusikkarkivet for Røros-området. Antakelig var det surt røroshøstvær som ga inspirasjonen til denne polsen.

F#C#AE

Pols av Peder Nyhus

Dette er en av de mange polsene Peder Nyhus laget. Ofte benyttet han oppstemt ters da han laget nytt. Jeg har lært denne polsen fra et opptak med Peder.

AEAE

Svøleleken, pols etter Klas-Ola

Navnet på denne leken kommer mest sannsynlig fra det lokale ordet for fuglen svale, som på Rørosisk uttales svulu. Kanskje er leken inspirert av sommer og godt vær, hvor svalene flyr rundt de gamle tømmerstuene på Klasvolden søndre, der Klas-Ola bodde? En variant av leken finnes også i Hessdalen. Jeg har lært leken fra noter etter Einar Galaaen.

ADAE

Marsj frå Kvernengom

Jeg har lært denne marsjen av Harald Gullikstad og Olav L. Mjelva. Det er en av de fineste marsjene jeg vet om. Jeg har ikke hørt den spilt noe annet sted enn på Kvernengan. Her i samspill med Steinar.

GDAE

Pols etter Ola Elven

Dette er en pols etter Ola Elven (1874–1959). Ola var regnet som den beste spellmannen i Brekken i sin tid. Han ble sammen med søskenbarnet sitt, Hans, benyttet som spellmann i omtrent alt som var av bryllup og til fest i Brekken. De var også faste dansespellemenn på Røros-martnan i mange år. Dessverre la han bort fela litt for tidlig. Her i samspill med Ole Jørgen og Olav.

GDAE

Rømgrautpolsen

Denne leken er en gammel glåmoslek som har fått navnet sitt i senere tid. At navnet ble Rømgrautpolsen har sammenheng med matsservering i et barselbesøk hos Harald Gullikstad, etter datteren hans kom til verden. Her kom flere av medlemmene fra Glåmos spellmannslag på besøk, og dette var en av lekene som ble spilt.

Å servere rømmegrot var vanlig tradisjon i slike selskap.

ADAE

Pols etter Jørgen Tamnes

Denne polsen har jeg lært fra et video-opptak med Jørgen Tamnes. Dette var en av lekene jeg oppdaget da jeg drev med mastergradsarbeid. Jeg ble umiddelbart fenget av den. Jørgen spilte mange låter i litt andre tonearter enn det andre spellemenn ofte gjorde. Jeg har valgt å stemme ned bassen på fela til tonen F når jeg spiller denne leken, noe jeg mener tjener den bra.

FDAE

Hesjevedleken

Denne leken fikk navnet sitt etter at en slåttekar fra Melhus gikk og trallet denne leken mens han bar hesjestaur på Vintervollen. Leken finnes i mange varianter i hele Rørosdistriktet, og her har jeg valgt å bruke Kvernengsversjonen. Denne har jeg lært etter opptak med Jørgen Kverneng (1890–1972) og Erling Ophuus (1879–1971), også kjent som Kvernengskaran.

ADAE

B-durvals etter Smed-Jens

Dette er en vals som står oppskrevet etter Smed-Jens, Jens Jonsen Selboe (1804–1888). Han ble regnet som Røros Bergstads mesterspellemann. Det fortelles at han satt som fireåring på skredderbordet til sin mor og spilte pols. Han tok timer med direktør Peder Ascanius Schult (1798–1875), men overgikk sin læremester etter kort tid. Flere spellemenn skulle ha oppsøkt smeden, og det sies at også Sulhusgubben skulle ha vært hos Smed-Jens og lært en gang. Da lærte han seks polser på én kveld. Dette sier noe om aktelsen Smed-Jens hadde som spellemann i Rørosdistriktet. Han lærte tidlig noter og noteboken hans er full av datidens musikk. Blant annet finnes det en god del engelskdanser. Mange av dem er i dag å finne igjen som valser i Rørosdistriktet, og dette er én av dem. Jeg spiller her sammen med Steinar Odde.

GDAE

Pols etter Peder Nyhus

Peder Nyhus er i dag regnet som den største kilden for glåmostradisjonen. Han fungerte som et bindeledd mellom de gamle glåmospellemennene og dagens utøvere. Dette er en lite brukt pols som Peder spilte.

ADAE

Avskjedsleken med forspell

Navnet Avskjedsleken skal ha blitt tillagt denne polsen i forbindelse med ei historie om Sulhusgubben, Ole Henriksen Sulhus/Haugen (1811–1897). En vårdag spilte han en lek til avskjed for dattera, Lusie Olsdatter Haugen (f.1835), og hennes familie som skulle utvandre til Amerika. Et av barnebarna skulle ha kommet opp til han og spurt, «Kan itj du spella en lek åt oss, Bessfar?», og da var dette leken han spilte. Forspillet skal være etter Ellev Holm (1812–1890), og er hentet fra en innspilling med Peder og Sven Nyhus. Jeg spiller her sammen med Olav L. Mjelva.

AEAE

Femundsendingen

Helt sørøst i Røros kommune ligger Femundsmarka og Femunden. Dette var et viktig område for Røros kobberverk, særlig på grunn av store skogressurser og vannveiene hvor tømret kunne fløtes til Bergstaden. Denne polsen har navnet sitt fra Femundsendingen et sted lengst sør i Femunden. Slåtten har også blitt kalt for Femundsleken og Sendingen.

AEAE

Lappleken

Dette skal visstnok være en lek som er kommet med den svenske spellemannen Lapp-Nils (1804–1970), derav navnet. Men jeg har også hørt at det skal være en gammel Sulhuslek, og noen har også uttalt at det er en gammel Brekklek. Så hvem vet? Slik jeg her spiller leken er det først og fremst glåmosversjonen jeg bruker, men med noen små variasjoner hentet fra en innspilling med Jørgen Tamnes.

ADAE

Per-Ellensaleken

Dette er en gammel Glåmoslek som ble tillagt dette navnet som en hedersbevisning og minnesmerke for en viktig inspirator; Per Ellensen Vintervold (1886–1964). Han kom fra gården hvor denne plata er innspilt, noe som gjør det ekstra artig å ha den med. Leken har jeg lært av Jens Nyplass, og jeg spiller her sammen med Ole Jørgen Tamnes og Olav L. Mjelva.

ADAE

I started playing fiddle as a seven-year-old at the Culture School in Røros. After a short time several of my peers and I became members of Glåmos juniorspellmannslag (the Glåmos Junior Fiddlers' Association), and some years later we were incorporated into the main fiddlers' association. My interest in the fiddle and folk music really took off around the age of 15, after a very active winter with the spellmannslag. As time passed and my thirst for learning persisted, I also discovered that several different playing styles and traditions could be found in the district. This led me to join Brekken spellmannslag (the Brekken Fiddlers' Association). After completing my schooling in Røros, I decided to study folk music at the college and university level. While studying folk music, the music from Røros has always been my field of specialization, especially the differences between various traditions and between different fiddlers. One of the main concepts behind this album is distinctive features and differences in playing style between different fiddlers, and between the various rural districts in Røros.

The Røros area has one of the richest folk music traditions in Norway. As a result of the mining that began in the mid-1600s, Røros quickly became a large city by the standards of that time. In this way, the Røros area experienced an influx of people from various places, and the area became a melting pot of language and culture. Workers from all over Northern

Europe came to Røros, bringing their music and traditions with them. With time, all of this melted together into what constitutes traditional music in Røros today. Dance and music had a special place in the harsh daily lives of mountain farmers and mine workers. It was an important means for wellness, companionship, and recreation. The 1800s in particular are considered to be the golden age for folk music in Røros. It is also possible that the music was most highly valued during this time. It is during this period that one finds the fiddlers that made the deepest impressions on folk music history in this area. Fiddlers like Smed-Jens, Sulhusgubben, Ellev Holm, and Henning Trøen have all made lasting impressions on folk music in the Røros area, and they have been central to the development of different lines of tradition.

It is difficult to give an exact answer as to what was so special about these fiddlers, since we have never heard them play. They are also too old to have been able to record tunes on any form of recording device. Maybe this also makes them more mysterious, and gives them the legendary status they have today? In any case, it seems that every individual fiddler stood for something special. They had something in their playing that distinguished them from each other, and these differences were also recognized by the milieu around them. Sulhusgubben's playing was supposedly more artistic, and people could sit and listen to him before

they went out on the dance floor. Smed-Jens had incredible clarity and technique in his playing that almost bordered on what was considered modern music at that time. Henning Trøen had a wildness in his tunes and could really “tear” them up. And Ellev Holm’s dance fiddling was great and powerful, and the echo (ljø) of the music could be heard from almost five kilometers away. This idea of ljø is interesting to me. It is a word that describes the sound in a fiddle, but it also describes the reverberation of the sound. Ljø can be translated to ljom (“resounding” or “echo”). And in many ways we have the echo of these fiddlers in our music in Røros today. These remarkable figures from the folk music milieu of the 1800s still resound in our memories and in our music. Perhaps one could say that the music that is played today is the ljø of all the previous fiddlers who have touched the music, influenced it, and given of themselves to it, in the way Johan Falkberget described the pols tune, Storhurven: “This polsdans was not made by one man, but by a hundred!”

Today Røros is known far beyond Norway’s borders for its folk music, and the distinctive Rørospols has a particularly high status. The tunes in Røros are often called lek, and going to a dance was called “å gå på lek”. In the past, communication and infrastructure were not as convenient as they are today. Contact between fiddlers was limited, and different playing styles were linked to individual fiddlers

and to different rural districts. In many ways, this has resulted in a large diversity of tune variations and characteristics in the Røros area. In this context, the term “style” corresponds to the distinctive way a fiddler plays, which distinguishes him from other fiddlers. Examples of special elements within a fiddler’s distinctive style can be bowing patterns, rhythmic figures, tonality, and time. In today’s situation there are fiddle associations and strong individual performers, and as a result, variation in playing styles and tunes no longer has the position it previously had.

On this recording, I present my interpretations of some of the different styles of folk music in Røros. None of the tunes I play are exact imitations of fiddlers, nor are they attempts to be. But I have found inspiration from many fiddlers, and I have chosen to make use of stylistic elements I believe are important to include when playing the tunes. It should also be said that this is my way of playing the tunes, and the way I chose to do it on this particular day. I would also like to emphasize that none of the forms of these tunes are in any way blueprints. I vary a lot when I play these tunes, and I could just as well play other versions after other fiddlers if I feel like it. I often view the tunes as stories to be re-told. The story can vary a little from time to time, but the essence must be the same. I often think that it is the presentation of the story and the feeling one puts into the narration that are the very soul of the music.

1. Lars Vollaleken
2. Pols etter Hans Elven
3. Blistrar'n, pols etter Jørgen Tamnes
4. Vals frå Kvernengom
5. Smed-Anders nr.2
6. Pols i F, etter Jørgen Tamnes
7. Godt høylvêr, pols etter Klas-Ola
8. Ringlender etter Smed-Anders
9. Påsklek etter Jørgen Tamnes
10. Pols etter Hans Ingørsa
11. Mauhauen
12. Pols med halvt nedstemt ters og bass
13. Pols av Peder Nyhus
14. Svøleleken, pols etter Klas-Ola
15. Marsj frå Kvernengom
16. Pols etter Ola Elven
17. Rømgrautpolsen
18. Pols etter Jørgen Tamnes
19. Hesjevedleken
20. B-durvals etter Smed-Jens
21. Pols etter Peder Nyhus
22. Avskjedsleken med forspell
23. Femundsendingen
24. Lappleken
25. Per-Ellensaleken

Innspilling v/ Niels J. Røine / Miks og master v/ Fridtjof Lindeman / Produsent: Mads Kuraas & Olav L. Mjelva / Foto: Niels J. Røine / Grafisk design: Eva Karlsson / Engelsk oversetting: Laura Ellestad

Takk til: Olav Luksengård Mjelva, Ole Jørgen Tamnes og Steinar Odde for godt samspill og trivelig selskap under CD-innspillingen / Talik ved Niels J. Røine for lyd og utgivelse / Fjøsakademiet ved Lindsay og Hans for flott opptakslokale / Alle felemakere som har fikset, rigget og stelt med felene til innspillingen / Og Morten Kuraas som har måttet høre på all øving i heimen, stilt opp med kjøring og frakting og ellers alltid god støtte / Også en takk til alle som jobber for folkemusikken i Rørøsområdet og er med på å holde denne tradisjonen i hevd.

CDen er utgitt med støtte fra: Norsk Kulturråd / Glåmos spellmannslag / Rørø folkedanslag / Brekken spell- og danselag

ta:lik

TA202CD ©Talík 2018 info@talik.no www.talik.no

KULTURRÅDET
Arts Council
Norway